Юлія Чередняк

ВНЕСОК БОРИСА МІТЮРОВА У ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ ІВАНА ФРАНКА

Сьогодні, коли в Україні очевидна криза реалізації цінностей національної культури в системі освіти та виховання, реальної допомоги у вирішенні проблем необхідно, на нашу думку, шукати в вітчизняній історії, у творчому доробку педагогів-мислителів і громадсько-просвітницьких діячів, які займалися аналізом подібних проблем і пропонували шляхи їх розв'язання. Особливої уваги заслуговує постать Івана Франка, спадщину якого становлять праці, позначені високим інтелектуальним рівнем, з багатьох галузей: літературознавства, мовознавства, філософії, культурології і, безперечно, педагогіки. Педагогічні ідеї Івана Франка є суттєвою складовою української національної педагогіки, а їх творче використання сприятиме відродженню й розвитку національної освіти в умовах сьогодення.

Аналіз стану питання про вивчення педагогічної спадщини Б. Н. Мітюрова (1910–2007) засвідчив, що його педагогічний доробок у вітчизняній історіографії був об'єктом аналізу окремих дослідників (Л. Петрук, І. Малафіїк, Г. Лемех та ін.). Автори головну увагу приділяли внеску ученого у вивчення братських шкіл в Україні. Також внесок Б. Н. Мітюрова у висвітлення історії виникнення та діяльності братських шкіл вивчав Н. Гупан (2000; 2003).

Однак внесок Б. Н. Мітюрова у дослідження педагогічних ідей Івана Франка на разі не досліджений, хоча одним із напрямів історико-педагогічних досліджень Б. Н. Мітюрова є саме вивчення педагогічної спадщини відомих педагогів, зокрема й Івана Франка.

Тому мета пропонованої статті полягає в аналізі й осмисленні внеску українського педагога у цілісне вивчення спадщини Івана Франка.

Виклад основного матеріалу дослідження. У дослідженнях Б. Мітюрова постать І. Франка займає значне місце. Здійснивши аналіз життєвого і творчого шляху Бориса Никифоровича, вважаємо, що звернення до педагогічної спадщини Великого Каменяра не було випадковим.

Адже після демобілізації у 1946–1948 рр. Б. Мітюров працював інспектором, методистом відділу шкіл Львівської залізниці і за сумісництвом – завідуючим дитячим будинком № 2 м. Львова. З січня 1948 року по серпень 1952 року працював завучем неповної середньої школи № 25 станції Зимні Води Львівської залізниці. Вже у 1951 р. Борис Мітюров розпочав працювати в Львівському державному педінституті, з 1957 по 1960 рр. – завідувачем кафедри педагогіки. У лютому 1960 року Львівський педагогічний інститут перевели у прикарпатське містечко Дрогобич, де Б. Мітюров працював до 1973 року завідувачем кафедри педагогіки і психології Дрогобицького державного педагогічного інституту ім. І. Франка. Саме на цей період припадає захоплення кубанського юнака творами західноукраїнського письменника. Борис Мітюров захоплювався особистістю І. Франка, його всебічним талантом. Поет, прозаїк, драматург, публіцист, перекладач і педагог – Іван Франко, на думку Б. Мітюкова, стоїть в ряду найвидатніших постатей людства.

Привернула увагу Б. Мітюрова і літературна спадщина І. Франка, до якої входило понад сто наукових і публіцистичних праць та художніх творів, присвячених проблемам виховання дітей і молоді, де висвітлюється широке коло педагогічних питань, зокрема: стан освіти на українських землях на рубежі XIX–XX ст.; проблеми національної освіти й виховання; відродження і розвиток української педагогічної культури; визначення мети, змісту і методів навчання і виховання; історія освіти, школи, народної педагогіки.

Ще однією причиною, яка спонукала вченого до детального вивчення й висвітлення педагогічних ідей І. Франка було те, що на той час ще не було єдиної узагальнюючої праці щодо педагогічних ідей письменника, яка б дозволяла оцінити внесок Івана Франка у розвиток української національної педагогічної думки. Так, праця Б. Мітюрова «Педагогічні погляди І. Я. Франка» видрукована у 1961 році [5], а відоме монографічне дослідження Василя Смаля «Педагогічні ідеї Івана Франка» було опубліковане лише у 1966 р. [7].

Захоплення історією Дрогобича, видатними постатями краю не змогли не спонукати Бориса Никифоровича – завідувача кафедри педагогіки і психології Дрогобицького державного педагогічного інституту ім. І. Франка – до вивчення спадщини Івана Франка. Це вважаємо ще однією причиною звернення вченого до постаті саме Каменяра. На підтримку цього припущення свідчить і віднайдений нами у сімейному архіві Бориса Никифоровича (який впорядкувала і зберігає донька вченого – Галина Лемех) посібник

для проведення екскурсій «По місцях життя і діяльності Івана Яковича Франка на Дрогобиччині» І. Ковриги та З. Гузара (1956) з власноручним підписом і помітками Б. Мітюрова [3].

Оскільки завдання статті полягає у аналізі й осмисленні внеску Бориса Мітюрова у цілісне вивчення спадщини Івана Франка, то розглянемо лише ті найважливіші педагогічні проблеми, що знайшли висвітлення у працях Бориса Никифоровича про відомого просвітителя: «Педагогічні погляди І. Я. Франка», (1961); «Стан народної освіти, школи і педагогічної думки на західноукраїнських землях в період панування Австро-Угорської монархії» (1965); «Передова російська педагогіка та І. Я. Франко (1966); «Іван Франко про школу та освіту» (1999) [5; 1; 6; 4].

У 1961 році вийшла праця Б. Мітюрова «Педагогічні погляди І. Я. Франка»(лекція для студентів заочників) [5]. У ній Борис Никифорович розглядав питання формування світогляду та суспільно-політичних поглядів І. Франка, вказував на джерела, які вплинули на формування світогляду письменника, схарактеризував боротьбу, яку вів І. Франко проти реакційної політики уряду в галузі освіти, представив відомості про стан освіти у Східній Галичині у той час. Борис Никифорович навів цитати із багатьох творів І. Франка, прокоментував їх. У лекції стверджується, що Іван Якович Франко – великий український письменник та видатний громадський діяч, значну увагу приділяв питанням освіти і виховання. Окремі факти історії боротьби трудящих Галичини кінця XIX та початку XX ст. за створення дійсно народної школи та покращення її роботи була пов'язана з повсякденною діяльністю І. Франка, який організував та спрямував цю боротьбу. У праці Борис Мітюров подав зразки документів, які мають важливе значення для вивчення педагогічних поглядів великого українського письменника і видатного громадського діяча. Це розроблені І. Франком матеріали, в яких подані програмні вимоги в галузі народної освіти, викладені його погляди з питань народної освіти. Через призму тогочасної дійсності Б. Мітюров проаналізував життя і творчість письменника. Схарактеризував головні проблеми, які досліджував письменник. Серед них: прагнення галичан до освіти, методика навчання і виховання, роль учителя у вихованні і навчанні дітей, критика малограмотних і бездарних учителів. Б. Мітюров навів думки І. Франка про школу, вчителів, виховання у сім'ї, подав уривки з творів, листів, статей І. Франка, в яких письменник показував вплив школи, вчителів, сім'ї на формування особистості дитини [5].

У спільній з Левом Баїком праці «Стан народної освіти, школи і педагогічної думки на західноукраїнських землях в період панування Австро-Угорської монархії» (1965) Б. Мітюров у розлогій характеристиці боротьби на Західній Україні за демократизацію школи проаналізували демократичну програму у галузі освіти наприкінці XIX ст. [1]. Автори на основі численних архівних документів довели, що «єдиною силою на західноукраїнських землях наприкінці XIX – початку XX ст., яка найбільш повно виражала інтереси і прагнення трудящих мас, були революційні демократи на чолі з І.Франком», які «через обмеженість світогляду не могли зрозуміти всесвітньо-історичної ролі робітничого класу, ідеалізували селянство» [1, с. 35]. Борис Никифорович дійшов висновку, що «педагогічні погляди Івана Франка склалися під впливом марксизму, російської революційно-демократичної думки і прогресивної педагогіки Західної Європи» [1, с. 35]. Як бачимо, радянські оцінки, кліше типу «обмеженість світогляду», «всесвітньо-історична роль робітничого класу» тощо були типовими для того часу. Пояснення такого підходу вчених до висвітлення педагогічної спадщини педагогів минулого дає О. В. Сухомлинська, зазначаючи, «…що вибір персоналій, висвітлення біографічних фактів життя, змісту і напрямів їх творчості завжди залежали від політичного й ідеологічного впливу. Бували роки, коли історик педагогіки повністю й беззастережно віддавався політиці на шкоду педагогіці» [8, с. 38].

Однак цінним вважаємо той факт, що автори наводять уривки з праць І. Франка, зокрема, «Ідеї» і «ідеали» галицької москвофільської молодіжки», «К историипросвещения в Галиции», «Чого хоче «Галицька робітнича Громада»?» тощо. У контексті комуністичної ідеології вчені стверджували, що у І. Франка були «і деякі неправильні думки про школу, що випливали з обмеженості його світогляду. …Пропагована ним ідея загальнодоступної безплатної світської школи з рідною мовою навчання мала бути здійснена, на його думку, через громадське виховання, яке випливало з «громадівського соціалізму». На педагогічних поглядах письменника позначився також вплив дрібнобуржуазної теорії «вільного виховання». Але І. Франко вірив у революційну силу народу, в його майбутнє, яке нерозривно пов'язував з соціалізмом, і тому не шкодував сил і енергії, щоб прислужитись йому у боротьбі за соціальне і національне визволення, за демократичну школу і виховання» [1, с. 36–37].

У підтвердження цього твердження І. Франка вчені аналізують статтю письменника «Наші народні школи і їх потреби», яка була вперше виголошена Іваном Яковичем на селянському вічі у Снятині у 1892 р., в якій письменник розкрив катастрофічне становище в освіті: зазначав про малу кількість шкіл, яка не відповідала кількості

населення, відсутність учителів; мізерні державні асигнування; невідповідність приміщень для навчання, антисанітарні умови. Тези доповіді І. Франка лягли в основу резолюції віча.

У тезах «Передова російська педагогіка та І. Я. Франко» (1966) Борис Мітюров представив І. Франка активним поборником ідей «українсько-російського єднання», переконаного соціаліста, войовничого атеїста. Водночас, наголошував на впливі російських революційних демократів на погляди І. Франка, одночасно штучно підкреслював ворожі взаємини між І. Франком і М. Грушевським, українським консервативним табором тощо [6].

Через 33 роки у праці «Іван Франко про школу та освіту» (1999) в стислій, лаконічній формі вчений вже з нових позицій, без ідеологічних нашарувань здійснив спробу синтезувати педагогічні погляди письменника у доступній формі, висвітив їх багатогранність. Б. Мітюров схарактеризував життя, громадську діяльність і творчість письменника. У стислому вигляді педагог розкрив формування педагогічних поглядів письменника, боротьбу І. Франка проти реакційної політики уряду в галузі освіти, висловлювання письменника про школу, про роль учителя у вихованні і навчанні дітей, про виховання дітей у сім'ї. В окремих підрозділах монографії схарактеризована роль І. Франка в становленні української педагогічної думки, значення його просвітницької діяльності. Монографія містить фотоматеріалі стосовно життя та творчість письменника, список цитованої та додаткової літератури. Монографія містить і цінні довідкові матеріали, які потрібні і можуть бути використанні викладачами, вчителями, студентами педагогічних вузів, а також батьками у сімейному вихованні. Зокрема, уривки із збірника «Іван Франко. Педагогічні статті і висловлювання» (1960) [9].

Таким чином, здійснений аналіз уможливив зробити висновки про те, що названі праці є важливою ланкою цілісного ланцюга досліджень педагогічної спадщини письменника, а доробок Б. Мітюрова є помітним внеском у сучасну педагогічну науку і вивчення педагогічних поглядів видатних українських громадських діячів. Перспективним вважаємо дослідження внеску Бориса Мітюрова у дослідження педагогічних ідей Костянтина Ушинського в сучасній історико-педагогічній науці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баїк Л. Г. Стан народної освіти, школи і педагогічної думки на західноукраїнських землях в період панування Австро-Угорської монархії / Л. Г. Баїк, Б. Н. Мітюров: Лекції. – Дрогобич: Бескид, 1965. – 59 с.
2. Вишнівський Р. Й. Ідея національної школи у творчому доробку Івана Франка: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Р. Й. Вишнівський ; Дрогоб. держ. пед. ун-т ім. І. Франка. – Дрогобич, 2010. – 20 с.
3. Коврига І. По місцях життя і діяльності Івана Яковича Франка на Дрогобиччині. Посібник для проведення екскурсій по маршруту с. Івана Франка – Ясениця Сільна – Дрогобич – Борислав. / І. Коврига, З. Гузар. – Дрогобич : Дрогобицький обласний відділ народної освіти, 1956. – 23 с.
4. Мітюров Б. Н. Іван Франко про школу та освіту / Б. Н. Мітюров. – Рівне: РЕГІ, 1999. – 35 с.
5. Мітюров Б. Н. Педагогічні погляди І. Я. Франка : лекція [для студентів-заочників] / Б. Н. Мітюров. – Дрогобич: Дрогобицький пед. ін.-т ім. І. Я. Франка, 1961. – 30 с.
6. Мітюров Б. Н. Передова російська педагогіка та І. Я. Франко. / Б. Н. Мітюров // Тези одинадцятої щорічної міжвузівської наук. конференції, присвяченої 110-річчю з дня народження Івана Франка. – Львів, 1966. – С. 32–33.
7. Смаль В. З. Педагогічні ідеї Івана Франка / В. З. Смаль – К. : Радянська школа, 1966. – 188 с.
8. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем / О. Сухомлинська. – К. : А.П.Н., 2003. – 68 с.
9. Франко І.Педагогічні статті і висловлювання / І. Франко. / [упоряд. О. Г. Дзеверін]. – К. : Рад. школа, 1960. – 299 с.

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED

1. Bayik L. H. Stan narodnoyi osvity, shkoly i pedahohichnoyi dumky na zakhidnoukrayins'kykh zemlyakh v period panuvannya Avstro-Uhors'koyi monarkhiyi [Condition of Education, school and pedagogical thinking at Western Ukraine during the rule of the Austro-Hungarian monarchy] / L. H. Bayik, B. N. Mityurov: Lektsiyi. – Drohobych: Beskyd, 1965. – 59 s.
2. Vyshnivs'kyy R. Y. Ideya natsional'noyi shkoly u tvorchomu dorobku Ivana Franka [The idea of a national school in the artistic heritage Ivan Franko]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.01 / R. Y. Vyshnivs'kyy ; Drohob. derzh. ped. un-t im. I. Franka. – Drohobych, 2010. – 20 s.
3. Kovryha I. Po mistsyakh zhyttya i diyal'nosti Ivana Yakovycha Franka na Drohobychchyni. Posibnyk dlya provedennya ekskursiy pp marshrutu s. Ivana Franka – Yasenytsya Sil'na – Drohobych – Boryslav. [Areas of life and work

of Ivan Franko in Drohobych. Guide for excursions along the route v. Ivan Franko – Yasenytsya Sil'na – Drogobych – Boryslav]/ I. Kovryha, Z. Huzar. – Drohobych : Drohobyts'kyy oblasnyy viddil narodnoyi osvity, 1956. – 23 s.

4. Mityurov B. N. Ivan Franko pro shkolu ta osvitu [Ivan Franko about school and education] / B. N. Mityurov. – Rivne : REHI, 1999. – 35 s.
5. Mityurov B. N. Pedahohichni pohlyady I. Ya. Franka : lektsiya [dlya studentiv-zaochnykiv] [Pedagogical viewsof I. Ya. Franko: lecture [for part-time students] / B. N. Mityurov. – Drohobych : Drohobyts'kyy ped. in.-t im. I. Ya. Franka, 1961. – 30 s.
6. Mityurov B. N. Peredova rosiys'ka pedahohika ta I. Ya. Franko. [Advanced Russian pedagogy and I. Ya. Franko] / B N. Mityurov // Tezy odynadtsyatoyi shchorichnoyi mizhvuzivs'koyi nauk. konferentsiyi, prysvyachenoyi 110-richchyu z dnya narodzhennya Ivana Franka. – L'viv, 1966. – S. 32–33.
7. Smal' V. 3. Pedahohichni ideyi Ivana Franka [Pedagogical ideas of Ivan Franko] / V. Z. Smal' – K. : Radyans'kashkola, 1966. – 188 s.
8. Sukhomlyns'ka O. V. Istoryko-pedahohichnyy protses: novi pidkhody do zahal'nykh problem / O. Sukhomlyns'ka. – K. : A.P.N., 2003. – 68 s.
9. Franko I. Pedahohichni statti i vyslovlyuvannya [Pedagogical articles and statements] / I. Franko. / [uporyad. O. H. Dzeverin]. –. K. : Rad. shkola, 1960. – 299 s.